

SIMBOLURI HERALDICE PE OBIECTE DE ARTĂ DECORATIVĂ DIN COLECȚIILE MUZEULUI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Dr. Dana Roxana Nicula

Abstract: The Museum of the Municipality of Bucharest is a custodian of a valuable collections of decorative art like: glass, porcelain, wood, metal, comprising armor with heraldic items, monogramming. Using heraldic symbols on items of common use was the prerogative of kings, nobles, heraldry is a purely western cultural phenomenon.

In the middle of the nineteenth century in the Romanian countries produced a revival of family coats of arms representing a form of European integration of the Romanian aristocracy. Coat of arms and monogram reconstruct the symbolic universe of princes and boyars' families, they retain the imprint of historical figures or family and carry with them a story written or unwritten, known or unknown. Emblem itself is a mystery that incites you to untie.

Heraldic and monograms which are colored glass and porcelain objects from the Heritage of the Museum of the Municipality of Bucharest, is the subject of this article. The collection of glass and porcelain of great typological diversity include thousands of pieces representative of the art glass processing. The Sets of glasses are crafted in Bohemian crystal of Murano, and the table of porcelain are made in the workshops of famous western England, France, Germany, Denmark. Their value, however, is that the families were ordered boyars such as Sutu, Cantacuzino Cuza, the Romanian Royal family. Most dating from XIX, when among large families and restore reheraldizare produce a coat of arms displayed on houses, on seals, on personal items, all now being used heavily for customization and monograms.

Emblems and monograms applied decorative art objects, museum institution is for their true authenticity certificates, giving them great value. Accomplishing such a study comes to highlight the heritage museum and from this point of view.

Key words: heraldic, coat of arms, monogram, history, art, glass, porcelain

Pentru abordarea unui asemenea subiect trebuie să facem câteva referiri la cele două componente ale heraldicii, arta heraldică și știința heraldică. Fenomenul heraldic și, în general, manifestările heraldice sunt foarte vechi, apărând prima oară în Antichitate și evoluând odată cu societatea omenească.

Arta heraldică își are începuturile în secolul al XI-lea în Germania, la concursurile care s-au desfășurat la Göttingen în anul 934, unde se pare că s-au purtat de către cavaleri bucăți de stofă potrivite în maniera de alcătuire ulterioară a stemelor. Perioada sa de înflorire a constituit-o epoca cruciadelor, a turnirurilor (sec. XIII-XV). După secolul al XVI-lea, importanța artei heraldice a scăzut.

Știința heraldică își are începuturile în Franța. În anul 1416, Clément Prinsault

a pus bazele acestei discipline prin fixarea unei terminologii exacte și științifice care a fost apoi general acceptată. Tratatului lui Clément Prinsault i-au urmat și alte lucrări de heraldică, Franța aducându-și o contribuție esențială la nașterea și fundamentarea acestei științe auxiliare a istoriei (Berciu-Drăghicescu, 1992, 95).

În Țările Române, primele mențiuni referitoare la aspecte de ordin heraldic se întâlnesc în lucrările cronicarilor moldoveni din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea: Grigore Ureche, Miron Costin (Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei), Nicolae Costin, precum și în operele scrise de domnitorul Dimitrie Cantemir. În aceste lucrări sunt întâlnite o serie de legende referitoare la simbolurile heraldice ale capului de bour, corbului, precum și pretinsele armerii ale Daciei (doi lei afrontați) (Boiangiu, 1981, 25).

În secolele următoare, heraldica cunoaște o dezvoltare semnificativă, marile familii boierești, autohtone și străine, adoptând simboluri heraldice proprii (blazoane și steme de familie).

Heraldica românească se va constitui ca știință, în sensul modern al termenului abia în secolul al XIX-lea, remarcându-se o serie de heraldiști ca: Gheorghe Asachi, Gheorghe Seulescu, Mihail Kogalniceanu, Cezar Bolliac, precum și reputați istorici ca Bogdan Petriceicu Hașdeu, V. A. Urechia sau Dimitrie A. Sturdza.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX își desfășoară activitatea heraldiști precum Octav George Lecca, Ștefan Dimitrie Grecianu și Petre Vasiliu-Năsturel.

În secolul XX, importante contribuții au fost aduse de Constantin Moisil, Nicolae Grămadă, Marcel Romanescu, Aurelian Sacerdoțeanu, Emil Vârtosu, Mihai Berza, Dan Cernovodeanu, Marcel Sturdza-Săucești, Jean N. Mănescu, Maria Dogaru (Berciu-Drăghicescu, 1992, 96).

Prin izvoarele sale speciale pe care le pune la îndemâna cercetătorilor, prin simbolistica sa, heraldica constituie un domeniu deosebit de important pentru cunoașterea proceselor sociale, politice, culturale ale societății omenești, contribuie la o mai bună înțelegere a moravurilor, obiceiurilor, a mentalităților în general, precum și la descifrarea încrângăturilor genealogice adesea foarte încurcate. Ea a constituit, un domeniu pe care românii l-au folosit din plin. Lupta pentru independență și pentru unitate națională a fost evidențiată și prin simbolurile heraldice care au servit drept arme de luptă pentru realizarea acestor deziderate.

Heraldica a reflectat dintotdeauna, în forme variate, un caracter oficial. Stemele oficiale au păstrat aproape întotdeauna aceleași simboluri, în timp ce elementele heraldice princiare și nobiliare s-au caracterizat prin bogăția elementelor reprezentate. Simbolul a apărut din nevoia de exprimare a individualității, de definire a atributelor unor persoane sau colectivități, a reflectat preocupările și aspirațiile societății în care s-a născut.

La jumătatea secolului al XIX-lea în Principatele Române se produce o

revigorare a stemelor de familie, reprezentând o formă de integrare europeană a aristocrației românești. Blazoanele și monogramele reconstituie universul simbolic al vechilor familii domnești și boierești, ele păstrează amprenta unei personalități istorice sau a unei familii și poartă cu ele o poveste scrisă sau nescrisă, cunoscută sau necunoscută. Blazonul în sine este un mister care te incită să-l dezlegi.

Demersul nostru își propune descifrarea însemnelor heraldice și monogramelor cu care sunt decorate obiectele din sticlă și porțelan din patrimoniul *Muzeului Municipiului București*.

Împodobirea veselei cu însemne heraldice era o practică obișnuită a secolului XIX, mai ales în a doua jumătate. Farfuriile, platourile, ceștile, paharele de diferite forme cu astfel de însemne nu se foloseau cotidian, ci în zilele de primire sau la seratele organizate cu diferite prilejuri de familia regală și de marile familii nobiliare.

Colecția de sticlă și porțelan a Muzeului Municipiului București, de o mare diversitate tipologică, cuprinde 4.747 de piese valoroase din punct de vedere artistic și istoric pentru secolele XIX-XX. Seturile de pahare sunt lucrate în cristal de Bohemia și Murano, iar cele de masă din porțelan sunt realizate în ateliere celebre occidentale din Anglia, Franța, Germania sau Danemarca. Valoarea lor însă, constă în faptul că au fost comandate de familii boierești cum ar fi Suțu, Mavrocordat, Cantacuzino, Cuza, familia Regală a României. Majoritatea datează din sec. XIX, când în rândul marilor familii se produce o reheraldizare și se refac blazoanele expuse pe case, sigilii, obiecte personale, tot acum fiind folosite foarte mult pentru particularizare și monogramele.

Deosebit de expresiv din punct de vedere heraldic este blazonul familiei Suțu reprezentat pe servicii din porțelan de Sevres și cristal de Bohemia (*fig. 1* Fructieră porțelan Sevres, nr. inv. 32.302; *fig. 2* Farfurie porțelan Sevres, nr. inv. 32.304; *fig. 3* Farfurioare din porțelan, nr. inv. 32.295).

Pe cristal sau sticlă componentele stemelor nu pot fi particularizate, descrierea o vom face după stemele color.

Blazonul familiei Suțu are următoarea componentă: stemele celor două țări românești, Moldova și Țara Românească sunt plasate în două scuturi ovale în fascie (în brâuri), acolate, puțin suprapuse cel din dextra peste cel din senestra; la cel din dextra brăurile sunt roșii și albastre iar la cel din senestra albastru și galben; în cel din dextra este reprezentat capul de bour din argint având între coarne o stea cu șase colțuri din aur, în cel din senestra acvila cruciată din argint și crucea din aur. Cele două scuturi au ca tenanți doi lei cu capetele întoarse, deasupra un glob crucifer și armele familiei Suțu, iataganul și sabia. Scutul este plasat sub un pavilion din purpură căptușit cu hermină, brodat cu ciucuri de aur și prins într-o coroană închisă decorată cu pietre scumpe. Sub scut se află locul rezervat decorațiilor.

Pe unul dintre serviciile din porțelan este pictată alături de stemă și monograma din trei litere G.S.C., timbrată de o coroană princiară închisă, terminată cu un glob

crucifer și decorată cu pietre prețioase, care are în partea de jos o eșarfă cu deviza, în limba franceză „LION SOUMIS A LA LOI” („LEUL ESTE SUPUS LEGII”). Această stemă este puțin modificată, acvila nu mai are crucea în cioc și este de culoare neagră, deasupra având două stele în șase colțuri (*fig. 4* Pahare și o carafă din cristal, nr. inv. 32.318).

Alte două servicii din cristal de Bohemia, unul format din 32 de piese, și altul din șase piese sun pictate cu același blazon (*fig. 5-6* Serviciu din cristal, nr. inv. 32.314 și 32.321).

Stema familiei Suțu conține însemnele heraldice ale celor două provincii românești: vulturul Munteniei și zimbriul Moldovei. Acest fapt a dus la crearea unui conflict cu domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care i-a cerut lui Costache Suțu demontarea blazonului. După abdicarea lui Cuza și venirea la tronul României a lui Carol de Hohenzollern Simaringen, blazonul a revenit la locul său pe frontispiciul ambelor fațade ale palatului-stema și leii cu soarele (Rădulescu, 1995, 101).

O altă compoziție heraldică deosebită este cea a familiei Mavrocordat. Stema acestei familii este compusă dintr-un scut oval tăiat, având reprezentat în partea de sus cerul, albastru și soarele, galben iar în partea de jos pământul negru și flăcări roșii din care iese o pasăre Phoenix (nemurire). Această pasăre mitologică se înfățișează de obicei, în smalț negru pe scut de aur. Aici însă, apare reprezentată în smalț alb. Scutul este susținut de doi lei afrontați și este timbrat de o coroană princiară închisă, terminată printr-un glob crucifer, fiind plasat sub un pavilion din purpură căptușit cu hermină, prinsă într-o coroană închisă, terminată tot printr-un glob crucifer (*fig. 7*).

Această stemă o găsim reprezentată pe un serviciu din porțelan format din farfurii, o supieră și o salatiară. Este pictată în totalitate cu negru și puțin modificată, fără coroana princiară care timbrează scutul (*fig. 8; fig. 8a*. Supieră din porțelan, nr. inv. 27.067; *fig. 8b*. Farfurie din porțelan, nr. inv. 127.063).

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, stema țării a fost reprezentată din punct de vedere al scutului în trei variante: 1) plasarea armelor Moldovei și ale Țării Românești în două scuturi acolate; 2) cuprinderea acvilei cruciate și a capului de bour într-un singur scut despicat și 3) împărțirea scutului în patru cartiere, 1 și 4 fiind rezervate stemei Munteniei, 2 și 3 herbului Moldovei, iar peste tot armele familiei Cuza (Dogaru, 1981, 96).

Stema României, model 1863, o găsim imprimată pe un serviciu de masă al familiei Cuza din porțelan de Sevres (20 de piese), comandat în Franța de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza în anul 1864 (Cernovodeanu, 1977, 344).

Stema are următoarea componență: scut sfertuit, în cartierul 1 și 4, pe albastru, o acvilă cruciată de aur cu zborul în jos și încoronată ținând în ghiare însemnele puterii, spada și sceptrul, ambele de aur; în cartierele 2 și 3, pe roșu, un cap de bour negru cu stea de aur între coarne. Peste tot tripartit: albastru, aur, roșu (stema

familiei Cuza) și o eșarfă cu deviza „TOȚI ÎN UNU”. Scutul este timbrat cu o coroană închisă și susținut de doi delfini verzi afrontați. Este plasat sub un pavilion de purpură căptușit cu hermină, brodat cu ciucuri de aur și prins într-o coroană de aur încheiată cu un glob crucifer (Dogaru, 1981, 104, 108) (*fig. 9* Farfurie din porțelan de Sevres, nr. inv. 47.514).

Aceeași stemă și deviză sunt gravate și pe câteva pahare din cristal de Bohemia (16 piese) (*fig. 10* Pahare din cristal de Bohemia, nr. inv. 47.471).

Folosirea devizei heraldice avea menirea de a reprezenta posesorul printr-un mesaj scurt, o maximă, un crez. Devizele sunt cu atât mai importante cu cât reflectă situația socială, progresele și idealurile purtătorului. În ceea ce privește devizele naționale trebuie să menționăm că, unele dintre stemele propuse în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza conțineau dictonul „TOȚI ÎN UNU”. Aceasta era o variantă a latinescului „IN UNO OMNIA” și își avea originile în idealurile pașoptiste (Dogaru, 1992, 207).

După urcarea lui Carol I pe tron, o dată cu stema a fost schimbată și deviza, în „NIHIL SINE DEO” („NIMIC FĂRĂ DUMNEZEU”). Aceasta este specifică familiei de Hohenzollern și a rămas valabilă până în anul 1947. Familia de Hohenzollern Simaringen la venirea în România a înlocuit pe blazonul său vechi de câteva sute de ani, deviza „HIE GUET ZOLLERE ALLWEGE”, adică „AM FOST ÎNTOTDEAUNA BUNI ZOLLERNI” cu „NIHIL SINE DEO”.

Stema Principatelor din anul 1872 o găsim reprezentată pe o farfurie din cristal, în centru fiind înconjurată de medaliaoane cu emblemele districtuale, sugerând unitatea dintre toate regiunile țării (*fig. 11* Farfurie din cristal, nr. inv. 94.843).

Această stemă este formată din: scut sfertuit, având în cartierele unu și patru câmp albastru, iar în doi și trei roșu. În cartierul unu este reprezentată acvila de aur, cruciată și încoronată cu același metal, având în gheara stângă sceptrul, iar în cea dreaptă spada. În partea superioară a cantonului, în dreapta se află un soare de aur. În cartierul doi a fost reprezentat un cap de bour având o stea în șase colțuri între coarne și o semilună la crai nou în partea superioară stângă, ambele de aur. În cartierul trei a fost introdusă stema Olteniei: un leu încoronat, de aur, ieșind dintr-o coroană și ținând între labe o stea în șase colțuri, de semenea de aur. Cartierul patru a fost rezervat ținutului Mării – doi delfini afrontați de aur. După anul 1878 aceștia vor desemna Dobrogea. Peste cele patru cartiere se află emblema scartelată a familiei domnitoare. Scutul e timbrat de o coroană închisă și este susținut de către doi lei ce au coada trecută printre picioare – simbol al Daciei. În partea inferioară se regăsește o panglică albastră cu deviza familiei domnitoare scrisă în aur „NIHIL SINE DEO”. Toate aceste elemente sunt plasate sub un pavilion de purpură căptușit cu hermină, cu ciucuri și franjuri de aur, prins într-o coroană închisă, care după anul 1878 a fost înlocuită cu coroana de oțel a României (*fig. 12*) (Dogaru, 1981, 144).

Stema Casei Regale a României apare gravată și pe câteva pahare din cristal

care fac parte din servicii diferite, însă este varianta din anul 1921, forma mică care era folosită pe sigilii și ștampile oficiale.

Această stemă redă procesul istoric de formare a statului român – scut albastru cu acvila cruciată de aur, încoronată cu aripile în jos și cu ciocul și ghearele roșii, ținând în gheare o spadă și un sceptru de aur. Pieptul acvilei scut sfertuit având în cartierul 1, pe albastru o acvilă cruciată de aur cu ciocul și ghiarele roșii însoțită la dextra de un soare, la senestra de o lună (*crai nou*) de același metal (Țara Românească); în cartierul 2 pe roșu, un cap de bour negru cu stea între coarne, însoțit la dextra de un soare, la senestra de o lună conturată, toate de aur (*Moldova*); în cartierul 3, pe roșu un leu de aur trecând spre dreapta pe un pod, de asemenea de aur, pe valuri naturale (*Olenia* cu *Banatul*); în cartierul 4, tăiat, în câmpul superior albastru, o acvilă neagră cu limba roșie ieșind dintr-o fașcie roșie, însoțită la dextra de un soare de aur, la senestra de o lună conturată de argint, iar în câmpul inferior, de aur, șapte turnuri roșii dispuse 4, 3 (*Transilvania*). Jos în insișiune, pe albastru, doi delfini de aur cu capetele în jos și afrontați (*Dobrogea*). Peste tot armele Casei de Hohenzollern. La stema mică îi lipsește Colanul Ordinului Carol. Coroana de oțel timbrează scutul, acvila cruciată purtând coroana princiară închisă de aur (Dogaru, 1981, 145).

O altă piesă deosebită din punct de vedere heraldic este un *hanap* (halbă de bere) cu stema conților de Hohenzollern, ramura de Brandenburg având câmpurile și mobilele în diferite culori¹¹ (*Dicționar al Științelor speciale ale Istoriei*, 1982, 130; Sturduța-Săucești, 1974, 11).

Stema se află pe corpul vasului și a fost greu de redat. Capacul în formă de coif medieval german cu aripi de pasăre în cimier este din metal argintat. Stema se compune din: scut peste tot (în inimă) având în cartierele 1 și 3 motivul șahului, alb și negru, în cartierele 2 și 4 pe roșu un cerb (simbol universal pozitiv al vieții, înțelepciunii și al virilității) de culoare maron, în alergare pe un câmp verde. În inimă două sceptre încrucișate, semnul puterii al nobleții. Scutul este timbrat de trei coroane princiare deschise, așezate pe trei armuri. La dextra din coroană iese un câine cu limba și gâtul de dragon, având corpul decorat cu motivul șahului, corpul se aseamănă cu al unei păsări Phoenix având penajul în alb și negru; în centru din coroană iese un sceptru; la senestra din coroană ies două coarne de cerb. La bază este inscripționată deviza „DIE GRAFEN ZU HOHENZOLLERN” („CONȚILOR DE HOHENZOLLERN”) (*fig. 14 Hanap*, nr. inv. 39.769).

O problemă interesantă și deloc cercetată până acum este cea a monogramelor. Marcarea obiectelor personale cu inițialele posesorului este un obicei vechi, apanajul caselor regale dar și al nobilimii. Monogramele pot fi sculptate, brodate sau pictate.

În patrimoniul *Muzeului Municipiului București* există seturi de veselă din porțelan și sticlă care sunt decorate cu monograme. Cele identificate aparțin sau cel puțin sunt atribuite unor membrii ai familiei Suțu, Cantacuzino, Cuza și familiei

regale a României.

Două supiere din porțelan au gravat cu auriu monograma G.S. timbrată de o coroană princiară închisă și sunt atribuite lui Grigore Suțu (*fig. 15* Supieră din porțelan, nr. inv. 32.290).

Alte două farfurii sunt decorate în interior cu o eșarfă aurie pe care este gravat cu negru numele „ZAMORA”, timbrat de o coroană princiară închisă, terminată cu o cruce (*fig. 16* Farfurii din porțelan, nr. inv. 85.913 și 85.914). Aceste farfurii au fost atribuite familiei Cantacuzino, care deținea domeniul ZAMORA de la Bușteni, unde Gheorghe Grigore Cantacuzino, cunoscut sub numele de „Nababul” (pentru averea sa impresionantă) a construit în anul 1911 un castel după planurile arhitectului Grigore Cerchez, care poate fi admirat și astăzi.

Pe mai multe farfurii din porțelan este gravată cu negru monograma domnitorului Alexandru Ioan Cuza, „A.C.”, stilizată cu motive vegetale și timbrată cu o coroană princiară închisă, terminată cu un glob crucifer și o altă variantă „A.I.C.”, gravată cu vernil, mai oficială, timbrată de coroana princiară închisă, terminată cu un glob crucifer (*fig. 17-18* Farfurii din porțelan, nr. inv. 49.531 și 95.380).

Un serviciu de masă din porțelan format din 75 de piese, farfurii, platouri, supiere este atribuit mitropolitului Calinic Miclescu. Este gravat cu coroana princiară care timbrează monograma „C.M.C.” Acest serviciu a fost oferit de către Carol I de Hohenzollern mitropolitului Calinic (*fig. 19* Supieră din porțelan, nr. inv. 105.812).

De asemenea, cifrul reginei Maria apare gravat pe o casetă cu tablou ornamental – un înger care are la picioare o ramură de măslin, în mâna stângă ține un buchet de flori iar în dreapta o eșarfă pe care este inscripționat anul 1893 – căptușită cu mătase cu margini brodate în metal auriu. Cifrul este un „M” stilizat, timbrat de o coroană princiară închisă, decorată cu pietre prețioase, purpură și hermină (*fig. 20* Casetă din metal, nr. inv. 39.737).

Prezentul articol nu poate cuprinde toate piesele din sticlă și porțelan decorate cu blazoane și monograme pe care le deține *Muzeul Municipiului București*. Sunt mult mai multe, ce pot fi prezentate numai într-un catalog alături de obiectele din metal și lemn.

Pentru instituția muzeală stemele și monogramele aplicate pe obiecte de artă decorativă reprezintă adevărate certificate de autenticitate ale acestora, conferindu-le o valoare deosebită.

Fig.1. Fructieră cu blazonul familiei Suțu

Fig. 2. Farfurie cu blazonul familiei Suțu

Fig 3. Farfurioare din porțelan cu blazonul familiei Suțu

Fig. 4. Carafă și pahar din cristal cu blazonul familiei Suțu și monograma G.S.C

Fig. 5. Serviciu din cristal cu blazonul familiei Suțu

Fig. 6. Serviciu din cristal cu blazonul familiei Suțu

Fig. 7, 8. Blazonul familiei Mavrocordat

Fig. 8a. Supieră din porțelan cu blazonul familiei Mavrocordat

Fig. 8b. Farfurie din porțelan cu blazonul familiei Mavrocordat

Fig. 9. Farfurie din porțelan cu Stema României, model 1863

Fig. 10. Pahar din cristal cu Stema României, model 1863

Fig. 11. Farfurie cu Stema României, model 1872

Fig. 12. Stema României, model 1872

Fig. 13. Stema României, model 1921

Fig. 14. Hanap cu blazonul conților de Hohenzollern

Fig. 15. Supieră porțelan cu monogramă atribuită lui Grigore Suțu

Fig. 16. Farfuriile din porțelan atribuite familiei Cantacuzino

Fig. 17. Farfurie din porțelan cu monograma domnitorului Al. I. Cuza

Fig. 18. Farfurie din porțelan cu monograma domnitorului Al. I. Cuza

Fig. 19. Platou din porțelan cu monograma mitropolitului Calinic Miclescu

Fig. 20. Casetă cu cifrul reginei Maria

Bibliografie:

- Berciu-Drăghicescu, A., 1992, *Introducere în istorie și științele auxiliare ale istoriei*, Tipografia Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, București.
- Boiangiu, A., 1981, *Curs special de heraldică. Probleme controversate ale heraldicii românești*, Tipografia Universității, București.
- Cernovodeanu, P., 1977, *Știința și arta heraldică în România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Dicționar al Științelor speciale ale Istoriei*, 1982, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Dogaru, M., 1981, *Aspirația poporului român spre unitate și independență*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Dogaru, M., 1992, „Devizele în heraldica românească”, *Revista Arhivelor*, LXIX, nr. 2, București, 195-217.
- Dogaru, M., 1994, *Din Heraldica României*, Editura Jif, București.
- Dogaru, M., 2004, *Bibliografia heraldicii românești*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București.
- Rădulescu, M. S. (coord.), 1995, *Emil Hagi-Mosco. București. Amintirile unui oraș*, Editura Fundației Culturale Române, București.
- Sturdza-Săucești, M., 1974, *Heraldica. Tratat Tehnic*, Editura Științifică, București.